

UNIVERZITET U BEOGRADU
MATEMATIČKI FAKULTET

Luka B. Đorović

ANALIZA SLUČAJEVA UPOTREBE
RELACIONIH I KOLONSKI ORIJENTISANIH
NERELACIONIH BAZA PODATAKA

master rad

Beograd, 2024.

Mentor:

dr Saša MALKOV, vandredni profesor
Univerzitet u Beogradu, Matematički fakultet

Članovi komisije:

dr Ana ANIĆ, vanredni profesor
University of Disneyland, Nedodija

dr Laza LAZIĆ, docent
Univerzitet u Beogradu, Matematički fakultet

Datum odbrane: 15. januar 2016.

Ovaj rad posvećujem...

Naslov master rada: Analiza slučajeva upotrebe relacionih i kolonski orijentisanih nerelacionih baza podataka

Rezime:

Ključne reči: analiza, geometrija, algebra, logika, računarstvo, astronomija

Sadržaj

1	Uvod	1
2	Modeli za upravljanje podacima	3
2.1	Relacioni model	3
2.2	Kolonski-orijentisani model	5
3	Slučajevi upotrebe	9
3.1	Opis i sadržaj eksperimenta	9
3.2	Primena u online transakcionom procesiranju (OLTP)	10
3.3	Primena u online analitičkom procesiranju (OLAP)	10
3.4	Primena u distribuiranom okruženju	11
4	Zaključak	12
	Bibliografija	13

Glava 1

Uvod

Podaci su najstabilniji deo svakog sistema. Oni su reprezentacija cinjenica, koncepata i instrukcija u formalizovanom stanju spremnom za dalju interakciju, interpretaciju ili obradu od strane korisnika ili mašine. Iako kroz svoju istoriju racunatstvo vazi za oblast koja uvodi nove tehnologije i alate neverovatnom brzinom to nije slucaj za svaku njenu granu. Postoje koncepti koji se kroz istoriju nisu menjali, ili su se slabo menjali i prosirivali. Primera za to ima puno, a to su uglavnom neki univerzalni funkcionalni principi koji se prozimaju kroz racunarske masine, kompilatore, operativne sisteme, sisteme za upravljanje podacima itd. Kada je rec o istoriji sistema za upravljanje podacima, ona se moze podeliti na 3 faze. Na period pre 1970. i Codd-ovog clanka u kojem govori o konceptima Relacionog modelovanja podataka. Zatim na period od 1970 do ranih 2000ih i neprikosnove vladavine relacionih sistema. Treca faza bi bila period nakon ranih 2000ih kada je doslo do razvoja novih tehnologija pod grupnim imenom „NoSQL” koje se fokusiraju na poznate probleme standardnih relacionih sistema. Kao sto se da zakljuciti, vrlo rano u istoriji racunarstva naislo se na potrebu za standardizacijom mehanizama za obradu podataka.

Pre 70ih rukovanje podacima svodilo se na cuvanje podataka na fajl sistemu operativnog sistema. Apolo sletanje na mesec desilo se u vreme kada nije postojao sistem koji rukuje vecom kolicinom podataka, sto dodatno govori o velicini takovg poduhvata. Nakon 70ih na talasu Codd-ovog clanka kao i projekta „Sistem R” kao dokaz koncepta da je relacioni model o kojem je Codd pisao moguće implementirati, skoro svaki sistem sa trajnim cuvanjem podataka koristio je relacioni model. Kao lideri komercijalnih proizvoda ovog tipa nametnuli su se IBM i Oracle sa svojim sistemima za upravljanje relacionih baza podataka.

Ipak XXI vek doveo je znacajne alternative u oblasti cuvanja podataka informacionih sistema. Digitalizacija, a samim tim i potreba za obradom vece kolicine podataka, podstakla je nastanak novih tehnologija koje su sluzile da u novonastalom okruzenju omoguce da informacioni sistemi mogu da odgovore na zahteve modernog doba. Problemi te prirode obicno se stavljaju pod grupno ime „problemi velikih podataka” (BigData problems).

Iako su pridobile tehnologije ucestvovala u resavanju tih problema, decenije vladavine relacionih sistema za cuvanje podataka ostavile su dubok trag u praksama rada sa podacima, i sa razlogom predstavljaju defakto standard i dan danas. Sistematizovanje ogromne kolicine fizickog prostora na kojem se podaci mogu cuvati i kasnije koristiti, kao i fleksibilnost strukture podataka sa kojima se radi jesu glavni problemi na koje su se fokusirale tehnologije nastale u NoSQL pokretu. To sa sobom nosi umanj enje stabilnosti i oslanjanja na razvijen ekosistem koju neke organizacije usled striktn e biznis logike ne mogu priustiti.

Kolonski orijentisane baze podataka su jedna vazna grupa nerelacionih baza, nastale kao plod BigQuery clanka iz 2004. godine. Njihova glavna odlika je da se podaci organizuju tako da srodni podaci treba da budu blizu jedni drugih kako bi se nad njima mogli primeniti razni optimizacioni algoritmi koji dovode do efikasnijeg skladistenja podataka.

Iz navedenog se naslucuje da nijedan od navedenih koncepata ne prednjaci po defaultu, zato je bitno postojanje materijala koji se bave analizom slucajeva upotrebe navedenih tehnologija. Pored teorijske analize koja se moze pronaci u relevantnim javnim dokumentacijama korisno je imati i konkretne implementacije benchmark-a ciji se rezultati mogu koristiti da se na osnovu njih povuku paralele sa potrebama konkretnih realnih sistema.

Cilj rada .... iz prijave teme

[1]

Glava 2

Modeli za upravljanje podacima

2.1 Relacioni model

Opšte karakteristike

Relacioni model je najpopularniji model za rad sa podacima. On podatke kao i veze izmedju njih predstavlja kroz skup relacija. Iako kao fundamentalna ideja iza relacionog modela stoji tabelarni prikaz podataka, sto uvecava njegovu intuitivnost, korisno je imati na umu formalnu terminologiju koja se koristi u ovakvim sistemima. Svaki red tabele se naziva n-torka. Svaka kolona tabele se zove atribut. Presek reda i kolone je vrednosna celija.

Cesto se javlja dilema oko razlike izmedju tabele i relacije. Tabela je siri pojam, a da bi jedna tabela ujedno bila relacija mora ispuniti sledece uslove: presek kolone i vrste mora predstavljati jedinstvenu vrednost (datum), Sve vrednosne celije jedne kolone pripadaju istom tipu, Svaka kolona ima jedinstveno ime, ne postoje dva identicna reda jedne tabele.

S obzirom da u okviru jedne tabele ne mogu postojati dva identicna reda, jasno je da je pogodno imati nametnutu proceduru koja ne dozvoljava takvu pojavu. U slucaju relacionih modela to predstavlja superkljuc tabele. Superkljuc tabele je kolona ili skup kolona za koje se garantuje da ne mogu uzimati identicne vrednosti za vise redova jedne tabele. Minimalni skup kolona koji predstavlja superkljuc naziva se kljuc kandidat. Svaka tabela ima barem jedan kljuc kandidat za koji nijedna vrednost ne moze biti nepostojeca i taj kljuc kandidat se naziva primarni kljuc. Strani kljuc je kolona ili skup kolona cije vrednosti predstavljaju referencu na odredjeni red neke druge tabele. On igra veliku ulogu u ocuvanju integriteta

baze podataka o čemu će biti reci u nastavku.

Integritet relacionog modela

Cuvanje integriteta relacionog modela predstavlja cuvanje preciznosti i tačnosti podataka koji se čuvaju u bazi. Ono nudi mehanizme ocuvanja konzistentnosti podataka prilikom invazivnih operacija kao što su dodavanje reda, izmena reda ili brisanje reda u tabeli. Postoji više vrsta integriteta u relacionom modelu: integritet entiteta, integritet domena, integritet neposojede vrednosti i referencijalni integritet. Integritet entiteta nalaze da se u tabelu ne može uneti red koji kao primarni ključ ima nepostojecu vrednost. Integritet domena nameće shemu po kojoj svaka kolona može uzimati vrednost iz unapred dodeljenih skupova vrednosti. Integritet neposojede vrednosti se govori o eventualnim kolonama čije vrednosti ne mogu kao vrednost imati nepostojecu vrednost kako se ne bi narušila uspostavljena poslovna logika. S obzirom da su asocijacije između relacija determinisane postojanjem ranije pomenutih strani ključeva u okviru tabele, oni igraju bitnu ulogu u ocuvanju referencijalnog integriteta modela. Referencijalni integritet nalaze da se svaki strani ključ jedne tabele mora poklapati sa nekim od primarnih ključeva uparene relacije ili u nekim slučajevima kao vrednost ima nepostojecu vrednost.

Normalizacija

Normalizacija predstavlja jasno definisan proces odlučivanja o tome koji atributi u relaciji treba da budu grupisani kako bi se izbegla pojava redundantnih podataka. Redundanti podaci zauzimaju prostor na disku i otežavaju održavanje sistema. Normalizacija je unapređjivanje logičkog dizajna sistema tako da umanjuje dupliranje podataka kao i postizanje inkonzistentosti kroz invazivne operacije nad podacima, ali ne po cenu ocuvanja integriteta baze. Teorija o normalizaciji se zasniva na konceptima normalnih formi. Odredjenoj relaciji se dodeljuje određena normalna forma ukoliko zadovoljava pravila vezana za tu normalnu formu. Trenutno postoji 5 definisanih normalnih formi.

ACID

ACID (Atomicity, Consistency, Isolation, Durability) svojstva služe kao garancija tačnosti i konzistentnosti podataka prilikom konkurentnom pristupu.

Atomicity se može objasniti pravilom: Jedna transakcija se izvršava u celini ili se ne izvršava nijedan njen deo. U prevodu, dejstvo transakcije je nedeljivo.

Durability garantuje da će kompletirana transakcija u slučaju prekida rada sistema pre nego što su izmene reflektovane na disk, biti upamćena i izvršena nakon restarta sistema. Svaka izmena se upisuje u log fajl pre nego što je reflektovana na disk, kako bi se operacije mogle poništiti u slučaju poništavanja transakcije.

Consistency se čuva od strane korisnika. Bitno je da korisnik koji pokreće transakciju vodi računa o tome da stanje podataka ostane u konzistentom stanju.

Isolation svojstvo nalaže da se transakcije međusobno izolovane tako da izvršavanje jedne transakcije ne može uticati na izvršavanje druge. Ovo se obezbeđuje pomoću scheduler-a od strane samog sistema za upravljanje bazom podataka.

PostgreSQL

PostgreSQL je trenutno jedan od naprednijih baza podataka otvorenog koda. Nastao iz POSTGRES projekta, vođenog od strane Profesora Majkla Stonebraker-a. Prolazio je kroz dosta faza, od POSTGRES-a preko Postgres95 da bi 1996. godine dobio ime koje je i danas aktuelno a to je PostgreSQL kako bi naglasio vezu koju je uspostavio sa najnovijim mogućnostima SQL-a. [1]

2.2 Kolonski-orijentisani model

Opšte karakteristike

[2] Susret sa Big Data problemima dovelo je do potreba za tabelama koje imaju ogroman broj kolona, i ogroman broj redova u okviru tih tabela. Jasno je da nam je za potrebe različitih analitika potreban različit skup kolona. Navedena problematika predstavlja jedan od uočenih problema relacionih modela, gde je samo izvršavanje upita podrazumevalo dohvatanje svih kolona jednog reda, gde bi se filtriranje nepotrebnih kolona izvršavalo nakon što su se sve kolone učitale u memoriju. Kolonski orijentisan model dizajniran je tako da ovakav problem izbegne i uz to donese i druga poboljšanja o kojima će biti reči u nastavku.

Kolonski orijentisan model podatke tabele ne skladišti po redovima, već po kolonama. U prevodu, sve vrednosti kolone svih redova skladište se jedna do druge, a na konkretnu vrednosnu ćeliju referiše se pomoću ključa konkretnog reda kao i kolone čiju vrednost želimo da pročitamo. Ovakav dizajn doveo je do toga

da za dohvaćanje određenog skupa kolona nema potrebe da čitamo sve vrednosti tog sloga, već je dovoljno da znamo konkretan ključ tog reda kao i imena kolona čije vrednosti želimo da pročitamo.

S obzirom na bliskost podataka na disku, nameće se mogućnost kompresije podataka, a s obzirom da su ti slični podaci lokalizovani na disku nema potrebe za velikom količinom meta informacija o kompresiji, što ovaj model čini posebno pogodnim za njihovu primenu.

Kolonski orijentisan model kao i većina ostalih nerelacionih modela, nudi fleksibilnost sheme. To kao posledicu to da eventualna promena strukture podataka neće bitno uticati na unapred definisanu shemu, kao ni iziskivati migraciju podataka, kao što bi to bio slučaj kod relacionog modela. Osim toga fleksibilnost sheme se ogleda i u tome što je broj kolona jednog vektora neograničen, što daje dosta prostora za eksperimentisanje sa dizajnom baze. Primer toga kako ovakvo svojstvo modela može doprineti dostizanju prednosti pri analitičkom sistemu možete videti na slici SLIKA 1.

Popularni primenjivi algoritmi kompresije

[3]

Enkodiranje zasnovano na rečniku

Enkodiranje zasnovano na rečniku (Dictionary based encoding) jeste tehnika kompresije podataka koja se može primeniti na vrednosti jedne kolone. Najefikasnija je nad kolonama koje imaju mali skup mogućih vrednosti. Rade tako što se u memoriji sačuvaju sve moguće vrednosti te kolone i svakoj od njih se dodeli ključ. Veličina ključa je direktno zavisna od kardinalnosti skupa vrednosti te kolone. Svaki unos ili izmena vrednosti kolone u konsultaciji sa postojećim rečnikom radi enkodiranja pristigle vrednosti, a svako dohvaćanje vrednosti radi dekodiranja sačuvane vrednosti. Ovim se izbegava smanjuje ponavljanje velikih podataka tako smanjujući potrebnu memoriju na disku. Uglavnom su pogodne primene nad kolonama sa statičkim i opisnim podacima koji se ponavljaju.

Enkodiranje po broju ponavljanja

Enkodiranje po broju ponavljanja (Run Length Encoding) je jednostavan mehanizam za kompresiju podataka pogodan za kolonski orijentisane baze podataka.

Funkcioniše tako što kada se nađe na vrednost koja se ponavlja, ne skladišti duplikate već sačuva tu vrednost jednom a dodatno kao meta informaciju prosledi koliko se ta vrednost ponavlja. Takav vid optimizacije najkorisnije je očigledno kada su vrednosti sortirane, a s obzirom da su vrednosti kolona u kolonski orijentisanim bazama jedna do druge to otvara prostor za ovaj vid kompresije podataka kako bi se umanjilo zauzeće prostora.

Delta enkoding

Delta enkoding je mehanizam za optimizaciju prostora baze podataka koji se zasniva na čuvanju razlike između objekata a ne celih vrednosti. Primera za upotrebu ima dosta a jedan od najčešćih je slučaj datumskih kolona, gde će nam referentna vrednost biti neki konkretan datum, a vrednosti ostalih kolona će biti čuvane kao razlika u odnosu na njega, te je očigledna velika količina prostora koja se čuva u takvom slučaju korišćenjem ovog vida optimizacije.

BASE svojstva

BASE (Basic Availability, Soft state, Eventual consistency) je skup svojstava koje je definisao Eric Brewer , a koja su nastala usled želje da se formalizuju svojstva koja u Big Data svetu garantuju da je baza pogodna za horizontalno skaliranje a ujedno daje vid konzistentnosti koji je neophodan.

Basically available svojstvo kaže da ukoliko imamo klaster sa više pojedinačnih node-ova baze, problem sa jednim od njih neće spreciti da ostali node-ovi procesiraju zahteve i salju odgovore.

Soft state - svojstvo kaže da se stanje podataka može menjati, čak i u trenucima kada nema spoljnih komunikacija sa bazom podataka. Ovo je posledica trećeg svojstva.

Eventual consistency garantuje da će baza podataka u periodima kada nema spoljne komunikacije sa klijentima, postati konzistentna kroz neki vremenski period.

Kolonski orijentisan model načelno ne mora da ispunjava BASE svojstva, ali to obično jeste slučaj upravo zbog horizontalnog skaliranja koja ima tendenciju da ponudi.

HBase

Glava 3

Slučajevi upotrebe

3.1 Opis i sadržaj eksperimenta

Analiza i upoređivanje slučajeva upotrebe bice realizovani na osnovu teorijskih i praktičnih izvora i istraživanja. Svaki primer će biti pracen eksperimentom koji će se sastojati od izvršavanja različitih vrsta postupaka. Kao platforma za realizaciju eksperimenata koriscen je host sa docker engine-om. Specifikacije Host-a data je na slici. Pokretanje svakog od eksperimenata je identicno. U okviru repozitorijuma nalazi se sav shell i java kod kao i uputstvo za pokretanje svakog od eksperimenta, zajedno sa deployment dijagramom.

Svakom eksperimentu dodeljen je precizno definisan kontekst radi uspostavljanja potpune kontrole okruženja u kojem se eksperiment realizuje. U svrhu definisanja konteksta eksperimenata delom su iskoriscene poznate specifikacije za benchmark bazi podataka. Konkretno za slučaj OLTP okruženja konsultovana je TPC-C specifikacija, za slučaj OLAP okruženja konsultovana je TPC-H specifikacija. Distribuirao okruženje je izuzeto.

Analiza rezultata eksperimenta sprovodi se kroz više faza. Prva faza je upoređivanje složenosti, što arhitekturne, što shematske, realizacije konkretnog slučaja upotrebe kao i da li je konkretan slučaj upotrebe moguće realizovati sa postojecom tehnologijom. Druga faza je upoređivanje efikasnosti, koja podrazumeva upoređivanje vremena izvršavanja programa. Svaka od faza će uključivati tekstualnu diskusiju, slike kao i druge graficke prikaze ukoliko su pogodni.

Kako bi se postigao dovoljan dokaz koncepta (eng. proof of concept), ali i doslednost modernom vremenu, kategorije slučajeva upotrebe koji će biti obuhvaceni su:

1. Onlajn transakciono procesiranje (OLTP)
2. Onlajn analiticko procesiranje (OLAP)
3. Primena u distribuiranom okruzenju

Kako su za predstavnike izabrani PostgreSQL i HBase, za rezultate merenja iz GLAVE 3 treba uzeti u obzir da implementacija navedenih koncepata nije opsta za sve Relacione sisteme kao ni za sve kolonski orijentisane baze podataka.

3.2 Primena u online transakcionom procesiranju (OLTP)

Online transakciono procesiranje obuhvata kratke, jednostavne, uchestale promene na relativno malom skupu podataka. Primer koji cemo koristiti jeste uopstena transakcija korisnika gde sa jednog racuna treba da se prebaci novac na drugi racun.

Specifikacija PostgreSQL modela:

Specifikacija HBASE modela:

Rezultati:

3.3 Primena u online analitičkom procesiranju (OLAP)

OLAP procesiranje sacinjeno je od skoro iskljucivo citanja podataka. Upiti koji se koriste obicno imaju parametre, imaju visok nivo kompleksnosti i visok procenat podataka kojima pristupa. Primer koji cemo koristiti jeste uopsten primer odrzavanja trgovinskog lanca koji ima skup musterija, proizvoda, dobavljacka, narudzbina. Nas OLAP eksperiment ce se sastojati iz dohvatanja izvestaja o ukupnom kvanitetu, ceni nakon odbijanja poreza, prosecnom popustu za dati status stavke narudzbine.

Specifikacija Postgres modela:

Specifikacija HBASE modela:

Rezultati:

3.4 Primena u distribuiranom okruženju

CAP teorema

Glava 4

Zaključak

Bibliografija

- [1] A brief history of postgresql. 2024. on-line at: <https://www.postgresql.org/docs/current/history.html>.
- [2] Designing data-intensive applications. the big ideas behind reliable, scalable and maintainable systems. 2024.
- [3] Optimizacija kod kolonski orijentisanih. 2024. on-line at: <https://chistadata.com/compression-techniques-column-oriented-databases/>.

Biografija autora

Vuk Stefanović Karadžić (*Tršić, 26. oktobar/6. novembar 1787. — Beč, 7. februar 1864.*) bio je srpski filolog, reformator srpskog jezika, sakupljač narodnih umotvorina i pisac prvog rečnika srpskog jezika. Vuk je najznačajnija ličnost srpske književnosti prve polovine XIX veka. Stekao je i nekoliko počasnih doktorata. Učestvovao je u Prvom srpskom ustanku kao pisar i činovnik u Negotinskoj krajini, a nakon sloma ustanka preselio se u Beč, 1813. godine. Tu je upoznao Jerneja Kopitara, cenzora slovenskih knjiga, na čiji je podsticaj krenuo u prikupljanje srpskih narodnih pesama, reformu ćirilice i borbu za uvođenje narodnog jezika u srpsku književnost. Vukovim reformama u srpski jezik je uveden fonetski pravopis, a srpski jezik je potisnuo slavenosrpski jezik koji je u to vreme bio jezik obrazovanih ljudi. Tako se kao najvažnije godine Vukove reforme ističu 1818., 1836., 1839., 1847. i 1852.